

Bogdan Kolar

Misijonska akcija Nikolaja Olivierija in njeni odmevi na Slovenskem

Med številnimi in zelo raznovrstnimi pobudami, ki so se na misijon-skem področju razcvetele v okviru Cerkve v 19. stoletju, zavzema izvirno mesto delo Nikolaja Olivierija (Niccolo Olivieri, 1792-1864), duhovnika iz nadškofije Genove, župnija Voltaggio (S. Maria Assunta e santi Nazario e Celso). V zgodovino domače nadškofije se je zapisal kot »oče črnk« in kot »junaški duhovnik».¹ Številne pobude v prid naj-bolj zapostavljenih črncev pa so mu pridobile sloves velikega misi-jonarja in prenovitelja krščanskih skupnosti, saj je dal še vrsto drugih novih zamisli na področju socialnega dela in spodbudil iniciative za bolj verodostojno organiziranje misijonskega dela.² V določeni meri je pri tem šlo za uresničevanje misijonskih načrtov, ki jih je spodbudil papež Gregor XVI. (papež 1831-46), pred tem voditelj kongregacije Propa-ganda fide in dober poznavalec vprašanja organiziranja misijonskega dela. Velik poudarek je dal vzgoji domače duhovščine in je spodbujal ustanavljanje izobraževalnih ustanov za misijonarje v misijonskih de-želah ter začel reorganizirati cerkvene strukture v teh deželah.³

N. Olivieri je k misijonskemu delu uspel pritegniti številne sodelav-ce, med drugim tudi na Slovenskem, čeprav je hkrati res, da celovitega pregleda njegovega dela na Slovenskem in odmevov na njegovo delo še vedno ni.⁴ Občasni zapisi so bili bolj izraz priložnostnih pogledov na utrip življenja na Slovenskem v 19. stoletju in na umeščanje misijon-skega dela v širši slovenski kulturni prostor.⁵ Poglobljeno zanimanje za

¹ Prim. www.diocesi.genova.it/territorio/vicfor14.htm dne 8.11.2002.

² Prim. L. Traverso, *Niccolo Olivieri e il riscatto delle schave africane* (storia d'un eroe della carità), Firenze 1916; J. Bernardi, *Niccolo Olivieri e il riscatto delle fanciulle arabe*, Torino 1870; A. Campanella, *Nei funerali celebrati nella basilica di S. Maria di Carignano il 16 marzo 1865 al sacerdote Niccolo G. B. Olivieri, fondatore della Pia Opera del riscatto delle morette*, Genova 1865.

³ Prim. *Le missioni dal 1840 al 1870*, v: *Storia della Chiesa*, Milano 1993, VIII/2, 311ss.

⁴ Doslej je bilo o tem še največ napisanega v povezavi z obravnavanjem dela ljubljansk-kega kanonika in urednika cerkvenega lista *Zgodnja Danica* Luka Jerana. Prim. V. Zupančič, *Božja ljubezen kot središčna teološka misel pri Luku Jeranu*, inavg. disertacija, Dramlje 1993. Nekaj pozornosti je njegovemu delu namenil F. Jaklič v: *Ignacij Knoble-har in njegovi sodelavci*, Buenos Aires 1955, 296-312.

misijonsko delo, ki smo mu priče v našem prostoru v najnovejšem času, daje priložnost, da pogledamo na Olivierijevo delo s širšega zornega kota in ga skušamo umestiti v prenovljeno gledanje na misijonsko poslanstvo Cerkve, kar se je izoblikovalo v letih po drugem vatikanskem cerkvenem zboru. Hkrati nam tak pogled omogoča pripraviti pregled posameznih vidikov misijonskih dejavnosti, ki so se v našem prostoru pojavljale ob zgledu misijonarjev Ignacija Knobleharja in Friderika I. Baraga, od katerih je zlasti prvi zelo poudarjal skrb za vzgojo afriških duhovnikov in drugih cerkvenih delavcev.

Tako je v določenih segmentih delo duhovnika N. Olivierija povezano z misijonskim delom I. Knobleharja, ki je tudi iskal možnosti, da bi vzgojil domače misijonske delavce in jih uvedel v delo, ki so ga sicer opravljali evropski misijonarji. Tako lahko v petdesetih in na začetku šestdesetih let XIX. stoletja na Slovenskem spremljamo dvojno akcijo za osvobajanje in odkupovanje afriških otrok: ena, ki je izhajala iz kroga misijonarja Ignacija Knobleharja in je v Ljubljani našla zagovornika v osebi Luka Jerana, ter druga, ki jo je usklajeval Niccolo Olivieri, »ki živi in diha le za časno in večno srečo nesrečnih vsužnjenih otrok iz vroče Afrike«,⁶ na Slovenskem pa je imela oporo predvsem v ženskih in nekaterih moških redovnih skupnostih. Kot urednik cerkvenega lista *Zgodnja Danica* in kot podpornik misijonskega dela je L. Jeran omogočil, da se je Olivierijeva akcija uveljavila še na Slovenskem. O N. Olivieriju so na Slovensko poročali tudi misijonarji, ki so ga srečali v Egiptu in tam spoznali, kako je odkupoval črna dekleta, jim v Evropi prikrbel izobraževanje, da bi se nato »vrnile v domovino in pomagale misijonarjem pri njihovem težavnem delu«, kot je pisal slovenski misijonar Oton Trabant škofu A. M. Slomšku 17. novembra 1851.⁷ Vzporodno s tem je potekalo misijonsko delo v okolju, kamor so odhajali slovenski misijonarji; tudi tem so slovenski sodelavci omogočali, da so osvobajali sužnje in delali za izboljšanje njihovih življenjskih razmer. Daljša poročila o tem je med letoma 1852 in 1862 vsako leto prinašalo *Letno poročilo Marijine družbe*, ki ga je izdajalo njeno vodstvo na Dunaju.⁸

⁵ Prim. A. Studen, *Jožef Kranjski in drugi Jeranovi zamorčki*, v: *Slovenska kronika XIX. stoletja. 1800-1860*, Ljubljana 2001, 429-430; *Delo*, št. 63 (16. marec 2000), str. 17; Isti, »Ta je naš!« *Jožef Kranjski in drugi Jeranovi zamorčki*, v: *Ljubljana 1* (1996), št. 2-3, str. 43. Z. Šmitek, *Klic daljnih svetov* (Slovenci in neevropske kulture), Ljubljana 1986, 113.

⁶ Iz *Laškiga*, v: *Zgodnja Danica* (= *ZD*) 12 (1859), 7.

⁷ Odloemek pisma navaja F. Jaklič, *Ignacij Knoblehar in njegovi sodelavci*, 301.

⁸ Prim. *Jahresberichte des Marienvereines zur Förderung der kath. Mission in Central-Afrika*, Wien 1852-1862.

Niccolo Olivieri - biografski okvir

Njegova življenjska pot se je začela 21. februarja 1792 v kraju Voltaggio pri Genovi. V družini je bil tretji od dvanajstih otrok. V župniji je potekalo bogato versko življenje, katerega bistvena sestavina je bilo delo za misijone. Iz istega kraja je izšel sv. Janez Krstnik de Rossi (1698-1764, N. Olivieri je bil njegov pranečak) in blažena Maria Repetto (+ 1890) ter vrsta drugih osebnosti, ki so bile v Liguriji zaslužne za rast vere, dobrodelnosti in kulture. Voltaggia se je zaradi njih oprijelo ime 'zibelka svetnikov'. Olivierijeva družina se je preživljala z majhno trgovino. Bližnje kozmopolitsko mesto, kakršno je že tedaj bilo pristanišče Genova, mu je že zgodaj približalo svet in njegove probleme. To mnogim ljudem v notranjosti apeninskega polotoka ni bilo dano; še manj pa so svet in probleme velikih mest poznali povprečni Evropejci tistega časa.⁹

Po študiju teologije v Genovi je bil leta 1816 posvečen v duhovnika, eden od njegovih bratov je postal jezuit, sestra redovnica. Na začetku leta 1817 je bil imenovan za kaplana v kraju San Sisto, kjer je zaživela manjša duhovniška skupnost; tu je N. Olivieri razvil posebne oblike dela za socialno in družbeno najbolj izpostavljene člane župnije. Organiziral je zbiranje sredstev za reveže, posebno pozornost namenjal bolnikom in redno obiskoval zapornike. Vpisal se je v družbo podeželskih misijonarjev (Congregazione dei Missionari Rurali), ki je bila ustanovljena leta 1713. Družba je vso pozornost namenjala prenavljanju verskega življenja v podeželskih župnijah (za razliko od misijonarjev v mestih, ki so se posvečali organiziranju misijonov v urbanih okoljih). Duhovniki (izmed redovnikov in škofijskih duhovnikov), zaposleni v različnih okoljih, so se kot prostovoljci občasno odločili za pridiganje na misijonih na podeželju. Do leta 1837 je kot misijonar sodeloval sedemkrat. Več kot dve desetletji je kot kaplan sodeloval pri prevzgojnem delu v dekliških poplajševalnicah.

Poseben izziv so mu bile novice, ki so prihajale iz misijonskih dežel. Od številnih mornarjev, ki so prihajali iz Genove in Livorna in njihovih sorodnikov je izvedel za suženjstvo in trgovino s sužnji. Ob srečanju s črncem, ki je bil v službi genovskega trgovca, je izvedel še več podrobnosti, ki so se nanašale na cene sužnjev in na pogoje, v katerih so se nahajali, preden so bili odkupljeni. V njem je tako dozorela misel, da bo svoje življenje namenil odkupovanju in osvobajanju sužnjev. Konec leta 1838 je s pomočjo podpornika v Egiptu odkupil prvega črnca. Njegovi duhovniški sodelavci so bili prepričani, da gre le za krat-

⁹ Čeprav je njegovo delo na splošno vključeno v preglede misijonske zgodovine, *Enciclopedia Cattolica* (zv. IX., OA-PRE), Città del Vaticano 1952, tega gesla ne vsebuje.

kotrajni avanturizem in da vnema za to delo ne bo dolgo trajala. Zgrajanje je vzbujal tudi v okolju, kjer je deloval, predvsem med kaznjenkami. Potem ko je odkupil prvega sužnja, je poskrbel za njegov krst in izobraževanje; kasneje naj bi postal študent rimskega misijonskega zavoda Propaganda. Odkupljeni črnski dečki naj bi v novem okolju prejeli krščansko vzgojo in izobrazbo in se nato kot misijonarji vrnili med svoje rojake. Konec leta 1839 je zbral toliko denarja, da je lahko odkupil prvo črnsko deklico; zaupal jo je redovnicam v Sampierdareni pri Genovi.

Ker ustanove niso želele sprejemati fantov (čeprav so bili ti na suženjskem trgu cenejši), se je odločil, da bo odkupoval predvsem dekleta, ki so jih bile pripravljene sprejeti različne ženske redovne skupnosti. Tako je dal poudarek odkupovanju deklet, da bi preprečil njihovo zlorabo v bližnjevzhodnih muslimanskih haremih. Ko je v petdesetih letih p. Ludovico da Casoria v Neaplju odprl Zavod za črnce (Collegio dei Mori), se je Olivieri ponovno navdušil za prvotni načrt, po katerem bi odkupoval predvsem dečke in jim omogočil, da bi postali misijonarji. Kljub tej njegovi želji so odkupljeni dečki predstavljali le deset odstotkov vseh odkupljenih. Večinoma je odkupoval dekleta in to mu je prineslo zgoraj omenjeni sloves. Na nasprotovanje je naletel tudi pri lokalnih oblasteh, ki niso dovoljevale prodaje sužnjev iz dežele, še posebej ne kristjanom.

Med najbolj zavzetimi njegovimi sodelavkami so bile sestre Dobrega pastirja, s središčem v francoskem mestu Angers. Ko je bilo število črnskih gojenk dovolj veliko, so sestre odprle poseben razred za njihov pouk. Olivieri je začel načrtno zbirati podpornike in ustanovil posebej sklad. Sčasoma je krog svojih sodelavcev razširil v sosednje dežele. Leta 1845 je obiskal Piemont, kjer se je srečal s kraljem Carlom Albertom in z vrsto turinskih uglednih ljudi. V veliko pomoč mu je bil sardinski konzul Paolo Cerruti, ki je imel svoj sedež v Aleksandriji. Leta 1847 je dobilo njegovo delo priznanje tudi od vodstva Cerkve; pokroviteljstvo je prevzel kard. Kostantin Patrizi.¹⁰ Ker so se cene sužnjev iz leta v leto večale, je moral iskati vedno nove možnosti za zbiranje denarja in pridobivati nove podpornike. Med slednje je poleg kardinalov in škofov uvrstil tudi papeža Pija IX.; dobrotnike je iskal tudi v drugih državah. Dopisoval si je s posamezniki in ustanovami iz Francije, Nemčije, Španije, Avstrije, Alžirije, Rusije in od drugod.

¹⁰ Constantinus Patrizi Nora je v tem času kot namestnik papeža Pija IX. vodil rimsko škofijo; 1854 je prevzel vodenje kongregacije za obrede. Umrl je v Rimu 1876. Prim. *Hierarchia Catholica Medii et Recentioris Aevi*, Patavii 1958, VII (1840-1846), 20, 28, 29, 44, 64, 76, 84, 91, 124, 128, 135, 144, 155, 157, 172, 189, 193, 252, 258, 271, 276, 306, 312, 324, 346, 370, 388.

Za seznanjanje ljudi s svojim delom je objavljala letna poročila, pogosto se je oglašal v katoliškem tisku in pripravljala življenjepise umrlih. Načrtno so zbirali sredstva za njegove akcije ženski samostani; v zadnjih letih njegovih dejavnosti ga je podpiralo kar 745 ženskih redovnih skupnosti. Konec leta 1849 se je odločil za nov način odkupa, ki se mu je zdel prikladnejši in je zanj porabil manj sredstev. Sam je odhajal v Egipt, kjer je na tamkajšnjih suženjskih trgih odkupoval sužnje in jih nato spremljal v Evropo. Ko se je 1850 vračal s prve takšne poti, je s seboj pripeljal 22 deklet. Kljub težavam pri potovanjih z ladjo je opravil 13 takšnih poti. Največji trgi sužnjeve so bili v krajih Kartum, Cassala, Suakin in Kairo. Konec leta 1850 se mu je pridružil milanski duhovnik Biago Verri, ki je postal njegov tesni sodelavec in v marsičem nadaljevalec njegovega dela.

Dogovoril se je z vodstvi nekaterih moških redovnih skupnosti, ki so prevzele skrb za pripravo dečkov na krst in za njihovo nadaljnje izobraževanje. Med temi skupnostmi so bili najpogostejše benediktinci (npr. opatija Subiaco) in frančiškani, občasno tudi druge skupnosti. Če so bili osvobodenci zadosti stari, jih je zaupal vodstvu semenišč v Sieni, Lucci, Jesi, Perugi in drugod. Po letu 1853 je začel sodelovati z redom trinitarcev,¹¹ ki so imeli med temeljnimi nalogami svojega poslanstva prav odkupovanje sužnjeve, najprej le belcev, po letu 1853, ko je takšno odločitev sprejel njihov generalni kapitelj, pa tudi črncev. Med trinitarci je postal Olivierijev zavzet sodelavec Andrea di S. Agnese, ki je skupaj z njim odhajal tudi v Egipt, kjer sta odkupovala sužnje in jih nato pospremila v Evropo.¹² Leta 1854 jih je odkupil kar 64 in jih nameraval razdeliti v samostanske skupnosti v Benečiji, nekatere pa je želel izročiti tudi skupnostim na Kranjskem. Do vključno leta 1855 je odkupil 472 sužnjeve;¹³ do leta 1859 se je število povzpelo na 670. V naslednjih letih je bilo tega dela za misijone zaradi avstrijsko-francoske vojne in nato zaradi procesa zedinjenja Italije (v katerem so bile številne samostanske skupnosti popolnoma onemogočene) nekoliko manj.

V drugi polovici istega desetletja so se povečale težave s strani krajevnih oblasti: turške oblasti so začele omejevati trgovino s sužnji, zla-

¹¹ Trinitarci (lat. *Ordo Sanctissimae Trinitatis redemptionis captivorum*) so bili ustanovljeni v 12. stol. Leta 1198 jih je potrdil papež Inocenc III. Njihovo prvotno delo v Cerkvi je bila skrb za osvobajanje belih jetnikov, dušno pastirstvo, oskrba bolnikov. V najnovejšem času se posvečajo misijonom »ad gentes« ter oskrbovanju jetnikov in dušnopastirskemu delu po župnijah. Prim. *Lexikon für Theologie und Kirche*, Freiburg 1966, X, 359-360.

¹² ZD je skupnost skupaj s poslanstvom predstavila v letniku 8 (1855), str. 7. Ob odločitvi reda za delo med črnici je zapisala: »Tako tedaj se je tej družbi, ki je bilo viditi, de svojiga nekdanjiga namena ne more več dosehati, nova, silno obširna delavnost odperla.«

¹³ Prim. *Olivieri in njegovo djanje*, v: ZD 8 (1855) 62.

sti še, če so bili kupci kristjani. Ko je frančiškan p. Ludvik da Casoria na začetku petdesetih let 19. stoletja v Neaplju začel pripravljati zavod Palma (Istituto di Santa Maria di Palme) za vzgojo afriških duhovniških kandidatov, se je Olivieri ponovno odločil za odkupovanje dečkov in fantov. Iz takšnih gojencev so želeli pripraviti nove misijonarje oziroma druge sodelavce krajevnih Cerkva. »Ta naprava ima namen, zamurce iz sužnosti odkupovati, jih zrediti za duhovne ali rokodelce, in odrašene v njih domovino nazaj pošiljati, de bo vsak po svoji odreji vero v Jezusa Kristusa razširjal.«¹⁴ S pomočjo s. Anne Lapini, članice redovne skupnosti stigmatink, je p. Ludvik v Neaplju ustanovil tudi zavod za črnska dekleta. V istem času se je Olivieri odločil za odkup celih družin, ki so jih trgovci občasno postavili na suženjski trg. Duhovnik Niccolo Olivieri je umrl 25. oktobra 1864 v francoskem Marseillesu, kjer je zbiral sredstva za nadaljevanje dela in usklajeval odkupovanje otrok, kar je sicer že vodil B. Verri.¹⁵

Olivieri je v času svojega življenja trinajstkrat šel na Bližnji vzhod, kjer je odkupoval črnske sužnje; več kot dvajsetkrat je prekržaril Francijo in Italijo, kjer je iskal možnosti za preživetje osvobodencev; za odkupe je potrošil 650.000 frankov, pri čemer je bila cena za dekleta med 400 in 500 frankov (dekleta, ki jih je bilo mogoče odkupiti za hareme, so bila dražja, bolna in pohabljenaa pa cenejša). Od prodajne cene so morali trgovci odšteti oblastem 100 frankov.¹⁶ V času delovanja je odkupil 810 črncev. Olivierijevo delo je še dvajset let po njegovi smrti nadaljeval Biagio Verri (umrl je v Torinu 26. oktobra 1884). Iz Egipta je dekleta še naprej vozil v Evropo. Verri je odkupil 423 deklet. Po smrti obeh glavnih akterjev te misijonske akcije sta delovala zavoda v Kairu, kjer se naenkrat lahko izobraževalo okoli 40 deklet, in v Neaplju, kjer je za deški zavod skrbel p. Ludvik da Casoria, za deklškega pa sestre stigmatinke.

V istem času pa je nove oblike misijonskega dela začel misijonar Daniele Comboni, ki je uvedel izvirne oblike pripravljanja misijonarjev za njihovo delovanje v Afriki. Med drugim je v Veroni ustanovil zavod za pripravo duhovnikov-misijonarjev v osrednji Afriki. Leta 1878 je ustanovil še družbo 'pobožnih mater usmiljenk' za črnska

¹⁴ *Misijonsko*, v: *ZD* 12 (1859) 204-205.

¹⁵ *ZD* je o njegovem zdravstvenem stanju večkrat poročala. Prim. *ZD* 16 (1863), 208, 224, 273; 17 (1864) 97, 267. Tu je zapisala: »Olivieri, znani odkupovavec zamurskih otrok, je 25. u.m. umerl v Masilii na Francoskem. Blagor mu! Veliko število že pred njim umerlih zamurskih otrok, ki jih je on odkupil, mu je pripravljalo srečno pot.«

¹⁶ Razmerje denarnih enot v tem času je bilo: 1 gold. je bil vreden 2.5 francoskega franka. Navadno so bili darovi ljudi v dobrodelne namene 1 gold., redko 5 gold. Letna naročnina tednika *ZD* je bila 2 gold. 70 krajcarjev, leta 1863 se je povečala na 3 gold. 20 krajcarjev. Letna naročnina za revijo Slovenski prijatelj je bila 3 gold.

dekleta.¹⁷ D. Comboni je poznal delo slovenskega misijonarja Ignacija Knobleharja in je v določeni meri njegovo delo nadaljeval. Leta 1996 je bil prištet med blažene.

Sodelavci na slovenskih tleh

Olivieri je s prvimi dobrotniki in podporniki dela s slovenskega prostora navezal stike že konec štiridesetih let. Iz njegovih življenjepisov je razvidno, da je takrat poslal prve otroke na Koroško in da je iz Celovca začel dobivati prve podpore. Zaradi njegovega človekoljubnega delovanja so mu avstrijske oblasti v poznejših letih omogočale ugodnejše pogoje potovanja. Imel je zastonj prevoz na ladjah, avstrijske oblasti pa so mu odobrile zastonj potovanje po avstrijskih železnicah. Slovenski cerkveni tisk je na primerih iz francoskega in italijanskega okolja kazal možnosti za sodelovanje pri tako zastavljenem delu, pri čemer so bili poudarjene pobude različnih ženskih združenj. »One pobirajo mile darove, jemljejo otroke v svoje posebno varstvo, so njih botre per svetim kerstu, jim dajo svoje imena, poprašujejo po njih učenji in zaderžanji. Na Nemškim je to sveto delo tako rekoč neznano. Samo na Dunaji se ga nekatere gospe in obiskovavke vdeležujejo. Pa tudi v slovenskih in nemških deželah so gospe blaziga serca kakor na Francoskim in Laškim. Katolška vera in katolški duh se zopet ponavlja in poživlja. Ta se bo pa gotovo tudi v usmiljenji do černih bratov in sestra v srednji Afriki pokazal, kakor se per nas že zdaj prikazuje.«¹⁸ Objava poročil in pričevanj o napredku otrok v evropskem okolju je bila poročevalcem priložnost za spodbujanje slovenskih dobrotnikov v ta namen. »Torej, preljubi rojaki, podpirajte po svoji zmožnosti z dnarnimi pomočki in z molitvijo misionarsko delo častitiga gospoda dohtarja I. Knobleherja,« beremo v *Zgodnji Danici* leta 1852.¹⁹

Pobuda, da bi tudi na Slovenskem začeli zbirati sredstva za odkup katerega od črnskih otrok, pa se je pojavila meseca junija 1853. Takrat je eden od bralcev *Zgodnje Danice* predlagal začetek zbiranja sredstev, s katerimi bi odkupili otroka v Kartumu in mu dali ime Jožef Krajnski. Pobuda ni izšla iz kroga duhovnika N. Olivierija, temveč kot odmev na pisma, ki so jih pisali sodelavci apostolskega vikarja I. Knobleharja in jih je objavljala *Zgodnja Danica*. »Vem pa, de to ni le moja

¹⁷ D. Comboni (1831-1881) je med letoma 1857 in 1859 misijonaril v osrednji Afriki, postavil začetke poznejše misijonske Družbe sinov presvetega srca, 1872 je postal apostolski provikar in 1877 apostolski vikar v osrednji Afriki. Njegova zasluga je bila, da je ohranil osrednjeafriški misijon, ki je bil pred tem, da preneha delovati. Prim. Lexikon für Theologie und Kirche, Freiburg 1994, II, 1270; *Leto svetnikov*, Celje 2000, IV, 171.

¹⁸ *Delo za spreobrnjenje zamorcov v srednji Afriki*, v: ZD 2 (1850) 171.

¹⁹ *Osvobodovanje zamork*, v: ZD 5 (1852) 59.

misel, ampak to je splošna misel vsih usmiljenih Slovincov, de namreč vsakteri želi, pa en sam ne more toliko dati, de bi se en zamurčik kupil; njih več pa bo to že storilo,« je svoj predlog utemeljil dopisnik Janez.²⁰ Od tedaj dalje je *ZgodnjaDanica* objavljala 'mile darove za odkupljenje zamurčika, kterimu naj bi se ime dalo Jožef Krajnski'.

V istem času se je v misijone odpravljala Luka Jeran, ki je prevzel nalogo organizirati odkup in prevoz osvobojenega črnega otroka na Kranjsko. Ker se je v kratkem času nabralo več sredstev, kot je bilo potrebno za odkup enega otroka, so že julija začeli zbirati za nakup drugega otroka, ki bi se imenoval Luka, v čast L. Jeranu.²¹ Veliko navdušenje je v naslednjih mesecih in letih prineslo še več sredstev, kar je omogočilo odkup večjega števila otrok, imena zanje pa so zbirali posamezni dobrotniki ali skupine. Tako se je zbirka za odkupovanje otrok, ki jo je organizirala *ZgodnjaDanica*, začela imenovati 'mili darovi za odkupljenje zamurčikov'. Val navdušenja za takšen način zbiranja sredstev in za osvobajanje otrok je spodbudil kar nekaj pesmi, ki jih je objavljala *ZgodnjaDanica* in so že s svojim naslovom kazale na usmeritev avtorjev.²²

Takšen način dela za misijone je usklajevala Marijina družba na Dunaju, ki je imela neke vrste pokroviteljstvo nad delovanjem misijonarjev v Afriki. Ker je bila prek avstrijskih diplomatskih predstavnikov obveščena o dogajanju v meddržavnih odnosih in o političnih razmerah nasploh, je tudi imela možnost pravočasnega posredovanja informacij. Ko se je v petdesetih letih 19. stoletja začelo govoriti o prepovedi trgovine s sužnji, je to pomenilo nove okoliščine za dotlej uveljavljene načine dela pri odkupovanju sužnjev. »Ako je res, de je namestni kralj, Said-paša, kupčevanje s sužnji prepovedal, se bo ta reč že nekoliko drugači obernala; vender pa to ni zaderžek, de bi ne mogli kterih v odrejo sem čez dobiti. Kdor je tedaj te misli, prosim, naj mi bolj določno naznani, kako in kaj želi, in kaj je pripravljen v ta namen storiti, de se ta reč slavnimu Odboru v daljno obravnavo naznaniti zamore,« je pisal L. Jeran.²³

N. Olivieri in njegov pomočnik p. Andrej sta se v slovenskem okolju prvič mudila konec januarja in na začetku februarja 1855. Po severnoitalijanskih krajih in na Tirolskem sta v samostane izročila več deklet, šesterim sta omogočila bivanje pri uršulinkah v Celovcu. Drugega feb-

²⁰ *Mila prošnja*, v: ZD 6 (1853) 106. Prim. Z. Šmitek, *Klic daljnih svetov*, Ljubljana 1986, 113.

²¹ Prim. *Jožef Krajnski*, v: ZD 6 (1853) 119.

²² Prim. *Zamurčiku Alojzju Latinskemu*, v: ZD 6 (1853) 121; *Maksimilian Celjanski*, v: ZD 6 (1853) 133; *Prošnja zamurčika in Uslišani zamurčik*, v: ZD 6 (1853) 144.

²³ *Ogled po Slovenskim*, v: ZD 8 (1855) 11.

ruarja sta zapustila Ljubljano in nadaljevala pot proti Trstu in Benetkam. Z ljubljanskimi uršulinkami, s katerimi ju je seznanil L. Jeran, sta se dogovorila, da bodo sprejele 2 ali 3 dekleta. »Okoli srede tega meseca se bota imenovana gospoda z otroci skozi Tirolsko, kjer jih bota še nekaj pustila, v Ljubljano vernila,« je poročala *Zgodnja Danica*.²⁴

Načrtno zbiranje sredstev za akcijo, ki jo je vodil N. Olivieri, je uredništvo *Zgodnje Danice* začelo aprila 1856. V številki, ki je izšla 3. aprila, se je prvič pojavila rubrika »za misijon gosp. Olivieri-ta«. Bila je odgovor na pisanje p. Gabriela, drugega Olivierovega sodelavca, ki je sporočil, da sta na poti na Dunaj marca 1856 doživela veliko naklonjenost in prejela večje podpore za nadaljevanje dela. Dodal je: »Še posebno velikoserčno do našiga misiona pa so se obnesle mesta: Vidim, Gorica, Ljubljana, Gradec in Dunaj; zadosti mi bodi, vam reči, da sva v imenovanih mestih dobila darov skorej za rešenje 15 zamurk za vsako po 250 gold., po kolikor sva za rešenje družih plačevala.«²⁵ Poročilu je L. Jeran, znan po svojem velikem zanimanju za misijone, pripisal: »Ako bi koga serce gnalo, k rešenju ubogih zamurskih otrok, ter k otenju neumerjočih duš kej pripomoči, bo pri odgovoru priložnost, O. Rafaelu darove poslati - zdaj ali pa tudi poznejši, ker mislim vedno v pisnim dogovoru z njim ostati.« Od tedaj so si darovi sledili domala v vsaki številki revije.²⁶ Med darovalci so bili tako duhovniki kot laiki, posamezniki in cerkvene družbe, iz vseh slovenskih pokrajin. Občasno so bila darovom dodana sporočila ali želje darovalcev. V zbiranje sredstev so se vključevali tudi osvobojeni črnski otroci, ki so bili na Slovenskem; marca 1862 je šlo v sklad za misijone 42 goldinarjev »od znotranje šole gg. uršulinskiga ljubljanskega samostana z zamurkama vred«.²⁷ Ko se je N. Olivieri ali kateri od njegovih sodelavcev mudil v Ljubljani, so mu podporniki darove izročali osebno. »Kar so mnogi prijatli o njegovi pričujočnosti v ta namen darovali, ne zaznamujemo,« je ob obisku septembra 1859 pripisala *Zgodnja Danica*.²⁸

²⁴ Prim. *Ogled po Slovenskim*, v: ZD 8 (1855) 16, 20, 23, kjer je daljše opisan njun obisk v Ljubljani. Kronika uršulinskega samostana v Ljubljani N. Olivierija označi »der Apostel der Negerkinder«. Prim. Arhiv Uršulinskega samostana v Ljubljani (= AULj), *Annalen der Gesellschaft St. Ursula 1702-1879*, str. 317-318.

²⁵ Iz *Ljubljane*, v: ZD 9 (1856) 60.

²⁶ Prim. ZD 9 (1856) 64, 68, 72, 92, 132, 140, 144, 148, 152, 160, 164, 176, 192, 199, 208. Rubrika se je nadaljevala v naslednjih letih; po Olivierijevi smrti je postal nosilec akcije B. Verri; darovi so se imenovali po njem.

²⁷ *Dobrotni darovi*, v: ZD 15 (1862) 64. Podpiranju misijonskega dela je bila naklonjena tudi predstojnica ljubljanskega uršulinskega samostana m. Alojzija Petrič, ki je skupnost redno seznanjala z Olivierijevim delom. Prim. AULj, Anmerkung über besondere Begebenheiten des Klosters im Jahre 1839-1861. Rokopis nima paginacije.

²⁸ *Dobrotni darovi*, v: ZD 12 (1859) 160.

Konec februarja 1858 je N. Olivieri obiskal Gorico, kjer je pustil nekaj otrok, ki jih je pred tem odkupil v Egiptu. Dve dekleti so sprejele goriške uršulinke, eno usmiljenke, kapucini so ponudili dom dvema dečkoma, usmiljeni bratje enemu, enega pa je sprejel Jožef Marušič, takrat ravnatelj in katehet ljudskih šol v Gorici, ki je pred tem sprejel že enega črnškega dečka.²⁹ Vsega skupaj je bilo takrat v Gorici deset črnških otrok.³⁰

Obisk N. Olivierija v Ljubljani konec aprila in na začetku maja 1858 je *Zgodnja Danica* zabeležila z besedami: »Misijskar Olivieri, ki je te dni todi hodil, nas je zopet s svojim črnim ljudstvom obogatil. Dve deklici je oddal v Celovcu, 3 fantiče pa v Ljubljani; eniga, na nogi nekaj skaženiga, je sprejela usmiljena gospa vdova Homanova (rojena Melcer), dva pa sta poprejšnjim trem pridružena.«³¹ Od treh sta bila dva krščena že v Egiptu, eden pa še ni bil krščen in so ga na ta korak pripravljali v Ljubljani. N. Olivierija je spremljal njegov novi sodelavec Biagio Verri, do tedaj namestnik ravnatelja oratorija sv. Alojzija v Milanu. Slednji se je v Ljubljani ponovno mudil junija 1858, ko je s seboj pripeljal črnsko vdovo mater s sinom, »ki bi ju rad v kakem mestu oddal, mater za deklo v kakim samostanu, sina pri kakem duhovnu v ravno tistim mestu, de bi ne bil od matere ločen«.³² Ob isti priložnosti mu je L. Jeran dal darove, ki so se zbrali od zadnjega obiska v Ljubljani.

Olivierijev obisk v Ljubljani sredi aprila 1859 je imel drugačen značaj. 'Pobožni starček' je tokrat prišel kot »bav-bav in otroke pobira, ki jih je druge kratki vodil in ponujal«. V skladu z naročilom papeža Pija IX. je namreč začel zbirati otroke, ki jih je do takrat razdeljeval po Evropi, v Neaplju, da bi se v zavodu 'della Palma' skupaj »šolali, kateri bodo za šolo, drugi rokodelstva in družih reči se učili, za kar bo kateri imel zmožnost ino nagnjenje«. Ker je začel nastajati podoben zavod tudi za črnska dekleta, je Olivieri imel namen tam zbrati tudi črнке. Ob tej priložnosti je iz Ljubljane odpeljal dva dečka, ki ju je poslal v neapeljski zavod.³³ V Ljubljani je bil ponovno septembra 1859 in se tu srečal s sodelavcem B. Verrijem, ki je iz Egipta pripeljal skupino otrok.³⁴

Na začetku šestdesetih let, ko je na Apeninskem polotoku potekal proces zedinjenja Italije, je bilo misijonsko delo, čigar središča so bila

²⁹ Prim. *Primorski slovenski biografski leksikon*, Gorica 1982-1985, II, 383-384.

³⁰ Prim. *Iz Gorice*, v: *ZD* 11 (1858) 46-47.

³¹ *Iz Ljubljane*, v: *ZD* 11 (1858) 77.

³² *Iz Ljubljane*, v: *ZD* 11 (1858) 118.

³³ Prim. *Iz Ljubljane*, v: *ZD* 12 (1859) 63. Jožef Slovenski in Aleksander sta se v nadaljevanju večkrat oglašila svojim ljubljanskim dobrotnikom in poročala o delovanju zavoda 'della Palma'.

³⁴ Prim. *ZD* 12 (1859) 149, 158.

v italijanskih cerkvenih ustanovah, zlasti v samostanih, močno ovirano. V tem času je N. Olivieri bival v Rimu, kjer je usklajeval delo, njegov sodelavec B. Verri je bival v Egiptu in nadaljeval akcijo za odkupovanje otrok; v istem času je B. Verri v Kairu začel ustanavljati zavod za vzgojo osvobojenih otrok. Posamezne črnske otroke so še vedno pošiljali v Evropo in jih izročali samostanom v Franciji in Nemčiji. Novembra 1862 sta B. Verri in N. Oliviera obiskala Ljubljano in Zagreb, kjer sta se zanimala za napredek gojenk, ki so bile v samostanih uršulink in usmiljenih sester, hkrati sta tu nabirala darove za nadaljevanje njunega dela, kajti v italijanskem prostoru je bilo sredstev vedno manj. Na manjši obseg misijonske akcije pa sta imeli vpliv tudi Olivierijeva starost in bolehnost.³⁵

Odmevi v cerkvenem tisku

Cerkveni tisk je sredi 19. stoletja postal pomembno sredstvo komuniciranja, obveščanja in povezovanja skupnosti. Večje število škofij je ustanovilo lastna glasila. Olivieri se je posluževal tiska, da je podpornike seznanjal s svojim delom in pridobival njihovo podporo. Na Slovenskem je o njegovem delu največ poročala *Zgodnja Danica*, ki je prvič bolj obsežno predstavila njegovo delo oktobra 1850.³⁶ Poročilo je navedlo, da je od začetka istega leta v Genovo pripeljal že 75 deklet, ki jih je nato zaupal ženskim samostanom v Franciji in Italiji. »Kakor njih rednice sporočujejo, so ti deklički bistre glave in blaziga serca. Grozno hitro se nauče laškiga ali francoskiga jezika, kakor tudi mnogoterih rečnih del. V njih sercih tli posebna pobožnost. S posebnim veseljem skerbe nune za izrejenje in podučenje teh zanemarjenih rev. V to je pa veliko poterpežljivosti potreba, ker so otroci vsi divji. Kakor mačke plezajo na drevesa, na vertih zeli in korenine izruvajo in jih sirove jedo, ker kuhaniga nič ne jedo in sperviga tudi jesti ne morejo. Telesnim potrebam vstrežejo, kakor jih natura žene. So tudi neizrečeno urne in žive.« V nadaljevanju je bilo orisano vzgojno delo redovnic za dekleta in težave, ki so jih imele pri tem.

Predstavljen pa je bil tudi Olivierijev osnovni načrt, katerega del je bilo odkupovanje in osvobajanje deklet. »Prečastiti gospod Olivieri ima namen, po tem, ko se jih bo dovolj v keršanski veri podučilo in uterdilo, in, ko mu bodo keršanski dobrotniki perpomogli, družbo zamork v srednjo Afriko poslati, de bodo z obhodnimi duhovni vred keršanstvo razširile.«³⁷ Ko je *Zgodnja Danica* februarja 1852 poročala o novi sku-

³⁵ Prim. ZD 15 (1862) 27, 177, 201, 265.

³⁶ Prim. *Delo za spreobrnjenje zamorcov v srednji Afriki*, v: ZD 2 (1850) 171.

³⁷ *Prav tam*.

pini sužnjev (27 deklet in 2 dečka), ki jih je N. Olivieri odkupil na trgu v Egiptu, je dodala: »Ubogi zamorci! pač so našiga usmiljenja vredni in potrebni naše obilne molitve, de bi se Bog že usmilil tega nesrečnega naroda. Po cele ladije na terge v prodajo gnanih so naši misionarji srečevali, ko so po Nilu proti Hartumu šli. Bog se usmili!«³⁸ Dekleta so sprejeli ženski samostani v Franciji in Nemčiji.

Jeseni 1852 je iz Afrike pripeljal 36 otrok (31 deklic in 5 dečkov v starosti med 6 in 7 let). Dekleta je ponovno izročil v vzgojo ženskim redovnim skupnostim v Italiji in Franciji, za nekatere dečke pa je našel podpornike med bogoslovci, ki so prevzeli odgovornost za njihovo vzdrževanje. *ZgodnjaDanica* je o tem prinesla daljši povzetek Olivierijevih poročil ter podčrtala njegovo odločenost, da bo s takšnim delom za osvoboditev otrok nadaljeval.³⁹ Krst skupine odkupljenih otrok je bil vedno priložnost za daljše ali krajše poročilo tako o slovesnosti kot o skrbi za otroke.⁴⁰ Na začetku decembra 1853 je *ZgodnjaDanica* poročala: »Mesca veliciga serpana je sloviti duhoven Nikolaj Janez Olivieri 21 mladih zamurk v Avignon pripeljal, de bodo v nunskih samostanih podučevane in keršene.«⁴¹

Sredi petdesetih let je podpornike za svoje delo dobival predvsem v nemškem okolju. Od 116 otrok, ki jih je odkupil v letu 1855, jih je v avstrijskih deželah našlo dom 84: 6 v Celovcu, 38 v Lombardiji in Benečiji ter 40 na Tirolskem.⁴²

Zaradi neugodnih življenjskih pogojev, katerim so bili izpostavljeni v prvih letih življenja, potovanja in spremembe klimatskih razmer so otroci pogosto umrli kmalu po preselitvi v Evropo. Po statističnih podatkih, ki jih je objavljala N. Olivieri, je v kratkem času po preselitvi v Evropo umrla kar dobra polovica otrok. Na temelju novic, ki so prihajale iz raznih samostanov in poročil samega Olivierija, je tudi slovenski tisk objavljala novice o njihovi smrti ter pri tem dodajal razloge za kratko življenjsko dobo, pri čemer je šlo le za navajanje splošno razširjenih trditev in ne za strokovno potrjena dognanja, ki bi jih preverjale pristojne ustanove. O smrti prve črne gojenke v celovškem uršulinskem samostanu avgusta 1856 so bile seznanjene tudi ljubljanske uršulinke, na kratko jo je objavila *ZgodnjaDanica*. L. Jeran, ki je sam izkusil, kakšne posledice imajo podnebne spremembe na zdravje, je novico dopolnil: »Zanesljivo je, de so ti otroci že poprej v sužnosti mnogo terpeli in marsikteri že bolehn pridejo; torej ni čudo, ako ne-

³⁸ *Iz Genove*, v: ZD 5 (1852) 32.

³⁹ Prim. *Odkupovanje zamorskih otrok*, v: ZD 6 (1853) 51.

⁴⁰ Prim. ZD 6 (1853) 128.

⁴¹ ZD 6 (1853) 196.

⁴² Prim. ZD 8 (1855) 188.

kteri pomerjo; sicer pa mislimo, de zdraviga otroka obnebje ali klima ne konča lahko, - ne afrikanskiga pri nas, ne našiga v Afriki. Otrok se vsiga privadi, samo stari nismo zanič.«⁴³

Veliko pozornost javnosti je pritegnil krst prvih treh črnskih deklic v ljubljanskem uršulinskem samostanu na rožnovensko nedeljo 1856. Obred je vodil ljubljanski stolni prošt Simon Ladinig, v prisotnosti več kanonikov in drugih duhovnikov, ter ob polni cerkvi Svete Trojice. Krstu je sledila birma, ki jo je podelil ljubljanski škof Anton Alojzij Wolf. Hkrati sta bila birmana tudi oba črnska dečka, Stanislav in Jožef, ki sta prišla v Ljubljano po prizadevanju L. Jerana.⁴⁴ O celotni slovesnosti je poročala posebna brošura, v kateri so bili natisnjeni tudi govori, ki so jih imeli voditelji krajevne Cerkve.⁴⁵ Krajše novice so bile objavljene še o podobnih slovesnostih v drugih okoljih. Piscu Hladniku pa je cerkvena slovesnost bila priložnost, da je napisal sonet *Zamurčikam keršenim in birmanim v Ljubljani letašnjo roženkransko nedeljo*:⁴⁶

O blagor vam! ste ropov dveh oteti:
Tam sužnje teže, ki je vas morila,
Tu dušne skrumbe, ki jo zdaj omila,
Katoljška vam je cerkev v kopvi sveti!

De bli pa močni v gnadi bi prejeti,
Vkrepi vas v birmi sveta moč mazila;
Oblast nobena vas, nobena sila,
Ak zvesti ste, ne more več podreti.

Oh varujte zakladov toljke cene,
De Bog, vernivšim se iz dežele naše,
Osrečevat' vam da rojake vaše!

Tvoj dragi venec pa, Ljubljana bela!
Ki sužnjih spon zamurčke si otela,
Ne tu ne tamkej ti nikdar ne zvene.

⁴³ Iz *Celovca*, v: ZD 9 (1856) 163.

⁴⁴ Prim. *Kerst v ljubljanski nunski cerkvi in ubogi zamurski otročiči*, v: ZD 9 (1856) 178-179, 183-184, 186-187. O dečkih je L. Jeran navedel več informacij, ko sta dva odšla v neapeljski misijonski vzgojni zavod in sta se z novicami oglašala od tam. Prim. ZD 15 (1862) 46. O Jožefu Krajnskem pa je L. Jeran itak sestavil življenjepis in ga objavljal v ZD. Glej op. 75. Prim. AULj, *Anmerkung über besondere Begebenheiten des Klosters im Jahre 1839-1861*.

⁴⁵ Prim. *Die Feier der heiligen Taufe, vorgenommen an drei Negermädchen am 5. Oktober 1856 in der Ursulinen-Kirche zu Laibach, Laibach 1856*.

⁴⁶ ZD 9 (1856) 184.

O podobni slovesnosti v Škofji Loki, kjer sta bili 14. aprila 1857 krščeni deklici, ki ju je N. Olivieri zaupal samostanu februarja 1856, je *Zgodnja Danica* prinesla poročilo pod naslovom *Kerst dveh zamurskih dekličev v Loki*.⁴⁷ Daljši opisi takšnih cerkvenih slovesnosti in življenj posameznih črnih otrok so za ustvarjalce cerkvenega mnenja na Slovenskem imeli neposreden vzgojni namen, saj naj bi se tukajšnji kristjani ob njihovem zgledu bolj resno zavzeli za krščansko življenje in za izpolnjevanje božjih zapovedi. »Iz kamna bi mogel serce imeti, kdor bi se pri takih rečeh ne omečil in ne ogrel,« je poročevalec navajal besede udeleženca pri krstu treh črnk v Salzburgu 24. maja 1857.⁴⁸

Bolj celovite informacije o misijonski akciji N. Olivierija in njegovih sodelavcev so začele prihajati v slovenski prostor v letu 1858, ko je uredniku *Zgodnje Danice* L. Jeranu začel pošiljati svoja redna tiskana poročila; za leto 1857 je bilo objavljeno že deveto. Tako je bilo mogoče objavljati obsežnejša poročila in slovenske bralce seznaniti z načrti, ki so nastajali glede misijonskega dela v islamskem svetu ter posebej v severni Afriki.⁴⁹

Na začetku šestdesetih let je bilo zaradi negotovih političnih razmer na Apeninskem polotoku mogoče misijonsko akcijo opravljati le v omejeni meri. Zaradi podpore oblasti v Neaplju sta tam še naprej delovala zavoda za črnska dekleta in fante, odkup otrok pa je potekal prek francoskega pristanišča Marseilles. Olivierijevo mesto je prevzel kard. C. Patrizia. *Zgodnja Danica* je objavljala novice, ki jih je pošiljal B. Verri, in še naprej zbirala sredstva za odkup črnih otrok. Te so poslej sprejemali zavodi v Neaplju in v Egiptu, kar je ustrezalo novemu načrtu organiziranja misijonskega dela pristojne vatikanske kongregacije. O Olivieriju in njegovem delu je tudi po njegovi smrti slovenski cerkveni tisk še vedno poročal, zlasti še, ker se je o njem raznesel glas kot o izrednem človeku, na priprošnjo katerega so se dogajala izredna znamenja; tudi o teh je pisal cerkveni tisk na Slovenskem in s tem ohranjal njegovo ime še naprej navzoče v slovenskem prostoru.⁵⁰ Po Olivierijevi smrti so slovenski podporniki darove namenjali »za misijon g. Bl. Verri« ali »za odkupovanje zamurskih otrok«.⁵¹

⁴⁷ Prim. ZD 10 (1857) 65, 69-70.

⁴⁸ Prim. ZD 10 (1857) 94.

⁴⁹ Prim. *Progressi della pia opera pel riscatto delle fanciulle More*. Nona relazione, Genova 1857; *Djanje pobožniga gosp. Olivieri-a*, v: ZD 11 (1858) 66-67, 75; *Olivieri in njegovo nar poslednje djanja*, v: ZD 11 (1858) 107-108.

⁵⁰ Prim. *Iz Masilije*, v: ZD 17 (1864) 293-294.

⁵¹ Prim. ZD 18 (1865) 24, 40, 45, 56, 284.

Samostani na Slovenskem

Ženske redovne skupnosti so bile najbolj primerne za sprejemanje črnskih deklet, za njihovo uvajanje v krščanstvo in za izobraževanje. Poleg samostanov sester Dobrega pastirja, kamor je sprva želel pošiljati vsa dekleta, so mu pozneje pomagali še drugi samostani, ki so pošiljali prošnje za sprejem gojenk. Med temi je bilo večje število italijanskih in francoskih uršulinskih skupnosti; v Avstriji so jih sprejemale uršulinske skupnosti v Celovcu, Innsbrucku, Gradcu in na Dunaju (po- leg Gorice, Ljubljane in Škofje Loke). Ob njih so posamezne gojenke sprejemale še sestre vizitatinke sv. Frančiška Saleškega in večje števi- lo skupnosti usmiljenk. Slabotnejša in bolna dekleta je zaupal skupno- stim Dobrega pastirja.

Med slovenskimi ženskimi redovnimi skupnostmi so njegovo delo najprej podprle ljubljanske in škofjeloške uršulinke. Z N. Olivierijem in njegovim sodelavcem p. Andrejem so se prvič srečale februarja 1855, ko so jima obljubile pomoč in sprejem dveh ali treh deklet v samostan- sko vzgojo in oskrbo; na isti poti sta 6 deklet zaupala uršulinkam v Celovcu. Obisk je bil priložnost za predstavitev stroškov odkupovanja in potovanja in povabilo, da bi podporniki še velikodušneje prispevali za njegovo delo. »Tudi v Ljubljani je nekaj lepih darov v ta namen dobil; ker se bo pa še vernil, bo še priložnost, ako bi kdo želel, se njegoviga djanja s kakim darom deležniga storiti, s čimur mu je posebno ustre- ženo, ker se mislita precej spet v Egipt podati.«⁵²

Februarja 1856 je bil N. Olivieri, »znani starček in pobožni du- hoven«, kot ga je označila *Zgodnja Danica*, ponovno v Ljubljani. Zari- di bolezni p. Andreja ga je spremljal p. Rafael sv. Marije, član iste re- dovne skupnosti trinitarcev. V Ljubljano sta pripeljala pet črnskih otrok, od katerih so ljubljanske uršulinke sprejele dve dekleti, dve pa sta oddala v uršulinski samostan v Škofjo Loko, eno pa v Zagreb. »Pri ti priložnosti smo tudi g. Olivieri-tu zročili 44 gold. denara, kar je bila Danica po njegovim prvem odhodu za odkupovanje zamurskih otrok nabrala. Prav hvaležin je dobrotnikom in vsak dar z veseljem sprejme, ker vsak otrok ga stane 350 do 360 gold. brez živeža itd., prejden je z njimi čez morje.«⁵³ Od tedaj je bil p. Rafael redni dopisnik urednika L. Jerana. Obveščal ga je o Olivierovih poteh in zbiranju sredstev za od- kup črnskih otrok. Marca 1856 sta bila N. Olivieri in p. Gabrijel po- spremila novo skupino odkupljenih otrok na Dunaj. Na svoji poti sta se ustavila tudi v Ljubljani in ljubljanskim uršulinkam izročila še eno dekle.

⁵² Iz *Ljubljane*, v: ZD 8 (1855) 23-24. Prim. AULj, *Annalen der Gesellschaft St. Ursula 1702-1879*, str. 317-318.

⁵³ Iz *Ljubljane*, v: ZD 9 (1856) 35. Prim. *prav tam*, 319.

Druge sta pustila na Dunaju, kjer sta jih izročila uršulinkam, vizi-tatinkam sv. Frančiška Saleškega, sestram Dobrega pastirja in usmil-jenkam.⁵⁴

N. Olivieri je o svojem delu seznanjal ljubljanske uršulinke in pri njih iskal pomoči. Ko jih je avgusta 1856 ponovno prosil za podporo, s katero bi odplačal dolg, ki ga je storil za zadnji odkup črnskih otrok, so za pismo izvedela tudi dekleta, ki so že bila v ljubljanskem samostanu. *ZgodnjaDanica* je pisala: »Ko so tri zamurke v ljubljanskem samostanu zvedile, kaj je njih odkupovavec in oče Olivieri pisal, so kar na enkrat vso svojo denarnico, blizo 30 gold., skupaj vergle, potem so nune, vse posle, in od kogar so kaj upale dobiti, z veliko silo naganjale: 'Bitte, bitte – felus, felus! Prosim, prosim denara!' Vsi so se čudili tem občutljivim dekliskim sercam; celo dekleta so jim po goldinarji dale. Gredo na to tudi v šole in prosijo nedolžne otročiče, da naj se usmiliijo njih sestic v Afriki s kakim darom, in dobro so tudi pri njih zadele. De so pa le nekaj denara nabrале, so vedno naganjale in vprašale, če se bo precej jutri poslal, de bi njih 'Abuna' poprej pomoč dobil za odkupovanje ubozih sužnjih otrok. Dobro namreč pomnijo, kako se jim je poprej godilo, kako pa zdaj, in de tudi drugim ni dobro v sužnosti.«⁵⁵ Povzetke pisem predstojnici ljubljanskega samostana, v katerih jo je seznanjal s svojim delom in se zanimal za napredek deklet, ki so bila v samostanu, je objavljala *ZgodnjaDanica* in s tem spodbujala dobrotnike, da so prispevali v sklad za podpiranje Olivierovega odkupovanja črnskih otrok.

V posameznih primerih so se dekleta odločala za vstop v redovno skupnost. L. Jeran je takšne novice z veseljem in zadoščenjem objavljaj. »V Brunek-u na Tirolskem ste med novicami pri Uršularnicah tudi 2 zamurki od O. Olivieri-a: Johana Šama in Jakobina Gamba,« je sporočil bralcem *ZgodnjeDanice* konec marca 1859.⁵⁶ Daljši pregled dela za redovniške poklice med črnkami je N. Olivieri predstavil na začetku novembra 1861 v poročilu, ki ga je poslal uršulinkam v Ljubljani.⁵⁷ V skupini treh deklet, ki so 14. januarja 1865 vstopile med uršulinke, je bila tudi Ana Zejneb iz Benesuefa v Egiptu; dobila je ime s. Nikolaja sv. Ane. »Poslednja, poprej mohamedanka, je izmed tistih treh, ki jih je bil ranjki misijonar Olivieri pripeljal in so jih dobrotne gospe Uršularnice milostno sprejele, olikale in podučile, ter kerstiti

⁵⁴ Prim. *Iz Ljubljane*, v: ZD 9 (1856) 59-60. Predstojnica m. Alojzija Petrič se je za odkup še enega dekleta odločila na izrecno spodbudo sester v samostanu. Prim. AULj, *Annalen der Gesellschaft St. Ursula 1702-1879*, str. 319.

⁵⁵ *Iz Ljubljane*, v: ZD 9 (1856) 140.

⁵⁶ ZD 12 (1859) 56.

⁵⁷ Povzetek dopisa je objavila ZD 14 (1861) 194-195.

dale,« je novico razširil L. Jeran.⁵⁸ Umrla je 17. septembra 1919 v starosti 75 let (rojena je bila 1844), potem ko je v ljubljanskem samostanu 47 let delala v penzionatu in opravljala službo vratarice. »V vsem je bila počasna. Kdor jo je poznal od bliže, je vedel, da je nagnjena k otožnosti. Ostala je pač le presajena, tuja cvetlica,« je o njej zapisal Knobleharjev življenjepisec F. Jaklič.⁵⁹

Trajni sadovi Olivierijeve pobude

Težko bi govorili o trajnih sadovih Olivierijevih pobud v smislu osvoboditve velikega števila črnskih dečkov in deklic ali neposrednega vplivanja na evropsko politiko za odpravo suženjstva. Kot je znano iz splošne cerkvene zgodovine, njegov prvotni namen, da bi v evropskem okolju vzgojil afriške domačine, ki bi nato prevzeli misijonsko poslanstvo med svojimi rojaki v Afriki, ni prinesel zelenih in pričakovanih sadov. Takšen namen je bil vedno znova poudarjen kot osrednji namen vsega prizadevanja pri odkupovanju suženjskih otrok in tudi kot način sodelovanja s slovenskim misijonarjem Ignacijem Knobleharjem pri njegovih načrtih. »S tem bi gotovo častiti veliki namestnik dohtar I. Knobleher v svojim misionskim djanju bil močno in vspešno podpiran; ker te mlade zamorke so tako goreče, luč keršanstva v svojo domačijo zanesti, de je le čudo. Dosihmal se sicer še nobena ni vernila, poznejši pa bi se lahko družba taci v Evropi izlikanih zamork v Afriko (nar več jih je iz Nubie in Abisinie) preselila, ktere, obljubimo de bi delo spreobračanja močno podperale.«⁶⁰

Zato ni pretirano reči, da je Olivierijeva akcija le kratka epizoda v zgodovini krščanstva na Slovenskem. Morda je imela še največji odmev v splošno kulturnem in etnografskem pomenu, saj so se Slovenci tokrat prvič srečali z ljudmi črne polti in so imeli priložnost spoznati pripadnike drugačnih kulturnih krogov, kot so jih bili navajeni do takrat. Cerkvene slovesnosti, pri katerih so zakramente prejemali črnski otroci, so vselej pritegnile veliko pozornost (slovesni krsti, birme, pogrebi). Ugledni meščani in meščanke, duhovniki in nosilci javnih funkcij so bili ponosni, da so lahko prevzemali botrstvo. S pomočjo tiska se je ohranjal stik z otroki, ki so sicer večinoma ostajali za samostanskimi zidovi. Izraz takšnih povezav so bila pisma, ki so jih otroci pisali drug drugemu (*List rimskih zamurcov do ljubljanskih*)⁶¹ in dobrotnikom ali

⁵⁸ Iz Ljubljane, v: ZD 18 (1865) 45. Prim. AULj, *Annalen der Gesellschaft St. Ursula 1702-1879*, str. 327.

⁵⁹ F. Jaklič, *Ignacij Knoblehar in njegovi sodelavci*, 311. Prim. AULj, *Nekrolog Uršulinskega samostana v Ljubljani*, str. 209-210.

⁶⁰ *Osvobodovanje zamork*, v: ZD 5 (1852) 59.

⁶¹ Prim. ZD 10 (1857) 133.

zahvalne pesmi kot npr. *Ljubljanski zamurci svojim dobrotnikom vse dobro in veselo vošijo*.⁶² Tako so postopoma v slovenski prostor vstopale drugačne antropološke in občečloveške vsebine, kot so jih poznali do takrat in so izhajale iz stoletne vključenosti v srednjeevropski prostor.

Dodatno in pomembno razsežnost Olivierijevega delu daje njegovo prizadevanje za uveljavljanje splošno človeških vrednot in človekovih pravic, ki v tem času seveda niso imele tako uglednega mesta, kot ga imajo v našem času. Bil je prepričan, da je z odkupovanjem otrok, marsikdaj skupaj z njihovimi materami, reševal življenja. Po vrnitvi iz Egipta decembra 1854 je poročal: »Ko sim šel po tergu, kjer se z ubogimi zamurci in zamurkami kupčuje, sim jih vidil ondi - ne manj kot 100 fantov vsake starosti, in vender sim zamogel le eniga samiga odkupiti. Sami preudarite, kako mi je bilo pri sercu! Eden me je pogledal, de bi človeku serce počilo; drugi je kričal: 'Kupi me, kristjan; kupi me!' - Oh ljubi moj! tega prenašati ni mogoče; človek bi mogel kamnitno serce imeti, de bi ne bil ginjen, in torej od tega jenjam!«⁶³ Neredko je bila rešitev zagotovljena že s tem, da so bili otroci rešeni pekla, kamor bi sicer prišli, če bi bili prodani na trgu.

Pomembno je bilo tudi njegovo prizadevanje za ohranjanje družin in družinskih vezi. V suženjski trgovini se je namreč redno dogajalo, da so bile družine ob prodaji razbite in so bili člani prodani različnim kupcem. »Pomislite še čudno naključje! Fantiča sim kupil v veliki Kairi (neki oddelik mesta) in sestrico Negev v Aleksandrii na mestu, kjer sim jih skupaj spravil; in ko sta se zagledala - o koliko veselje! Objemala, kuševala sta se - to je bil pogled, ki je serce presunil,« je zapisal v poročilu o poti konec leta 1854.⁶⁴ Ko je L. Jeran začel objavljati življenjepisa enega od osvobojenih otrok, katerega družina je bila razkropljena in nekateri otroci ubiti, je bralca povabil naj pomisli, »če si že ktrikrat Boga zahvalil, de živiš varno in mirno pod dobro in skerbno vladjo, ki te po svojih služabnikih po dnevi in po noči varuje, de se zvečer mirno vležeš in zjutraj vesel vstaneš, in se ti ni treba bati ne zavoljo sebe, ne zavolj otrok - razun pred dušnimi tolovaji, kteri so unih bratje, če tudi kristjanje.«⁶⁵

Bistveni del Olivierijeve skrbi pri odkupovanju črnih otrok je bilo delo za njihovo izobraževanje. Bolj ali manj vsi so bili postavljeni v okolje, kjer so imeli možnost prejemanja izobrazbe, vsaj na ravni osnovne šole, ali tudi več, če so se pokazali sposobne. Zgovoren dokaz za to je bila Olivierijeva odločitev, da je otroke oddajal v samostanske skupno-

⁶² Prim. ZD 10 (1857) 72, 94, 146.

⁶³ Olivieri in njegovo djanje, v: ZD 8 (1855) 62.

⁶⁴ Prav tam.

sti, ki so imele temeljno poslanstvo na vzgojno-izobraževalnem področju. Naj so bile novice o njihovem napredovanju na šolskem in vzgojnem področju še tako kratke, so vedno poudarjale napredek pri učenju, darove za jezike in bogate duhovne zmožnosti. »So pa prav ukaželjne in dobriga serca,« zapiše o dekletih, ki so jih sprejele redovnice v Brixnu.⁶⁶ »Fant je prav usmiljeniga serca in ima blago čutilo za vero in lepo življenje,« je o gojencu Faraku zapisal J. Marušič.⁶⁷ Daljnoročni cilj je bil, da bi se otroci lahko vrnil v svoje izvirno okolje in sodelovali pri dvigu ravni kulture in življenja svojih rojakov. Ko so se v petdesetih letih 19. stoletja v načrtno delo za osvobajanje črnskih dečkov in deklic vključili člani redovne skupnosti trinitarcev, je v njihovih vrstah dozorela misel za ustanovitev dveh posebnih zavodov v Kairu, kjer bi vzgajali osvobojene otroke. »Ako Bog da svoj blagoslov, se bo zamoglo s tako napravo zares neštevilno duš rešiti, in kdo je v stanu premeriti, kolik blagor utegnejo taki keršenci razširjati, ako zlasti v obilnišem številu zopet v svojo domovino prihajajo, kakor keršanski posli, rokodelci, kupci, duhovni itd. itd.«⁶⁸ S tem bi bil še v izdatnejši meri dosežen cilj, ki je bil postavljen v temelj celotne Olivierijeve misijonske akcije. Tudi misijonsko delo bi bilo z domačini boljše in hitreje opravljeno. Ob Olivierijevem obisku avstrijskih dežel oktobra 1856 je *Zgodnja Danica* zapisala: »Eden izmed njegovih odkupljencov je že misijonar v Afriki, nekaj jih bo neki kmalo unimu nasledovalo. Tako bi utegnili domačini ložej izpeljati, kar ptuji misijonarji s tolikim trudam začenjajo.«⁶⁹ Ko so se pozneje iz Neaplja ali Kaira s svojimi dopisi oglašali nekdanji ljubljanski gojenci, je L. Jeran s ponosom govoril o uspehih vzgojnega dela in smiselnosti nadaljevanja tako postavljenih okvirov misijonskega sodelovanja. Občasna poročila nemških afriških misijonarjev, ki so potovali skozi Ljubljano, so potrjevala uspešnost takšnega dela in pozitivni vpliv, ki so ga otroci imeli na okolje, kamor so se vrnil. Zgodbe tistih, ki so zašli na stranpot, so bile opozorilo na previdnost pri pripravljanju načrtov.⁷⁰

⁶⁵ *Zamurka Marija Ana Fadalkarim*, v: *ZD* 10 (1857) 124.

⁶⁶ Prim. *Iz Brixna*, v: *ZD* 8 (1855) 40.

⁶⁷ *Iz Gorice*, v: *ZD* 11 (1858) 47.

⁶⁸ *Iz Ljubljane*, v: *ZD* 9 (1856) 40.

⁶⁹ *Razgled po keršanskem svetu*, v: *ZD* 9 (1856) 220.

⁷⁰ V tem smislu sta bila zgovorna primera Stanislav Ljubljanski, ki se je po odhodu iz Ljubljane šolal v Neaplju in se nato vrnil v Kartum, kjer je bil učitelj in prevajalec, in Jožef Slovenski, ki je šolanje nadaljeval v Neaplju, nato pa se je napotil v Avstrijo in drugam, kjer je želel obogateti na račun ljudske radovednosti. Odmevi na njegovo ravnanje so se pojavljali tudi v slovenskem tisku. Prim. *ZD* 16 (1863) 140, 272. O Jožefu Slovenskem ima dodatno vrednost pričevanje Josipa Stritarja, ki je kot srednješolec sodeloval pri zbiranju sredstev za njegov odkup, pozneje pa se je z njim srečal na Dunaju.

Občasna poročila so bila hkrati priložnost za seznanjanje slovenskega prostora s problemom trgovine s sužnji in vloge evropskih držav pri tem. O razmerah je poročila pošiljal uslužbenec avstrijskega konzulata v Aleksandriji J. Švegel: »Evropejski kupci ropajo, more in tololvajijo gori hujši kakor kdaj, in so več ondotnih misijonskih štacijonov s silo v posest vzeli. Kupčija s sužnjimi je popolnoma zopet v cvetji in veliko zamorcov, med njimi tudi keršenih, se prodaja v Hartumu. Vse si prizadevajo tukajšnja vlada in konzulati tistih vlad, katerih podložni se s to nečloveško kupčijo pečajo, de bi se enkrat vender že konec napravil temu silovitimu tololvajstvu.«⁷¹ Poročila so povzemali iz drugih dopisov: »Grozno je, kar Olivieri o černuškah pripoveduje, kako jih po sili odpeljujejo, staršem kradejo, terpežijo, za sužkinje prodajajo, in kako jih na sto pod rokami neusmiljenih prodajavcov omaguje. - Keršanske matere, hvalite se gospodu Bogu, de ste v keršanski deželi, in de se vašim otrokam kej taciga ne godi!«⁷²

Trgovina s sužnji se je stopnjevala v šestdesetih letih 19. stoletja, ko je kazalo, da bo na mednarodni ravni prevladala volja za njeno ukinitvev. »Kupčevanje s sužnjimi so turki, francozje in drugi z vso ihto zopet pričeli, cele zamurske rodove žugajo ti nečloveki iztřebiti, ki med nje kakor med divje zveri streljajo, kadar jih goljuflivo k sebi privabijo, de moške nekoliko pokončajo, druge pa, kakor tudi ženske in otroke polovijo, zvežejo in v sužnost ženejo,« je *Zgodnja Danica* pisala avgusta 1862, ko je povzemala poročila misijonskih družb.⁷³ Pri tako zastavljenem delu je bilo bolj ali manj eksplicitno vsebovana zavrnitev in obsodba ustaljenih družbenih norm, ki so oblikovale ureditev v deželah Bližnjega vzhoda, predvsem pa ugrabljanje črnskih otrok in trgovina s sužnji. Tu so bili vodilni položaji v rokah islamskih in judovskih poslovnežev in predvsem trgovcev, pripadniki drugih veroizpovedi pa so bili primerni le kot trgovsko blago. »Komur groza in gnusoba sužnosti še ni zadosti znana, naj se uči iz naslednje zgodbe uboziga zamurskiga dekliča, ktero ob kratkim povzamemo iz laških bukvic, v katerih je njeno življenje popisano,« je urednik L. Jeran uvedel začetek življenjepisa *Zamurka Marija Ana Fadalkarim*.⁷⁴ Na podoben način je sestavil življenjepis svojega odkupljenca Jožefa Kranjskega, ki je umrl 15. februarja 1860, ko je bil učenec tretjega latinskega razreda v Ljubljani; spisu je dal naslov *Zamurček Jožek Krajnski*.⁷⁵ Protisuženjsko gibanje, ki se je začelo širiti ob koncu 18. stoletja, je v cerkvenih krogih dobivalo močno podporo; nekateri nosilci cerkvenih služb, med drugim kard.

Prim. F. Jaklič, *Ignacij Knoblehar in njegovi sodelavci*, 306-307; A. Studen, *Jožef Kranjski in drugi Jeranovi zamorčki*, v: *Slovenska kronika XIX. stoletja. 1800-1860*, 429-430.

⁷¹ V *Aleksandrii*, v: *ZD* 13 (1860) 172.

⁷² *Osvobodovanje zamork*, v: *ZD* 5 (1852) 59.

⁷³ *Iz Ljubljane*, v: *ZD* 15 (1862) 177.

Charles M. A. Lavigerie, so dali pomemben prispevek za uradno odpravo suženjstva ter za prenovu misijonskega dela v muslimanskem svetu (npr. z ustanovitvijo redovne skupnosti belih očetov in belih sester). Že pred tem je papež Gregor XVI. z apostolskim pismom *In supremo* (3. decembra 1839) obsodil suženjstvo in trgovino s sužnji kot nevredno kristjanov.⁷⁶ Pod pritiskom mednarodnih sil je bilo to na ozemlju turškega imperija uradno odpravljeno leta 1876.⁷⁷ Misijonsko gibanje se je v takšno prizadevanje vključilo predvsem z osveščanjem javnosti v evropskih deželah in gradnjo šolskega sistema v deželah delovanja.

Zaključek

Na prvi pogled je sicer mogoče reči, da je Olivierijevo neposredno delo imelo pozitivne posledice le za odkupljena črnska dekleta in fante, saj so bili na ta način osvobojeni in rešeni nadaljnega suženjstva (čeprav so mnogi v evropskem okolju preživeli le kratek čas), vendar je njegova akcija prinesla daljnoročnejše posledice (če ob tem posebej ne poudarjamo splošno izobraževalnih razsežnosti, po katerih je šlo za srečanje evropskega in slovenskega človeka z drugimi kulturami). Tudi z Olivierijevo pomočjo se je po Evropi razširjala miselnost, da je suženjstvo nujno odpraviti in da je takšen način ravnanja s črnskim prebivalstvom groba kršitev evangeljskih načel. Zaživela je vrsta združenj, ki so kritizirala suženjsko trgovino. Ustanovljene so bile protisuženjske lige, katerih člani so na temelju osebnih izkušenj posredovali informacije o stanju sužnjev in o nasilju, ki so ga izvajali trgovci s sužnji. V evropski prostor so postopoma prihajale informacije o dvoličnem ravnanju evropskih vlad in njihovih diplomatskih predstavnikov v bližnjevzhodnih državah. Hkrati je delovanje posameznikov in krščanskih ustanov dajalo najbolj viden dokaz, da je ohranjanje dostojanstva človeške osebe temeljna naloga misijonskega in drugega delovanja. Izhajajoč iz načel krščanstva o enakosti vseh ljudi so misijonarji in njihovi podporniki utirali poti, s katerimi so evropsko okolje obveščali o dogajanju v Afriki in prispevali za razširjanje protisuženjskega razpo-

⁷⁴ Prim. *Zamurka Marija Ana Fadalkarim*, v: *ZD* 10 (1857) 123. Nadaljevanje v istem zvezku na str. 123-124, 131, 135, 139-140, 143-144, 147-148, 157, 159, 163-164, 179-180, 195-196.

⁷⁵ Prim. *ZD* 13 (1860) 36, 39-40, 56-57, 66-67, 81-82, 97, 106-107; 16 (1861) 52-53. Nekaj gradiva »spomini na zamorčka J. Jerana Kranjskega« se hrani v zapuščini L. Jerana v Nadškofijskem arhivu v Ljubljani.

⁷⁶ Prim. J. Schmidlin, *Gregor XVI. als Missionspapst*, v: *Zeitschrift für Missionswissenschaft und Religionswissenschaft* 21 (1931) 209-228.

⁷⁷ Prim. *Sklaverei und Mission*, v: *Lexikon für Theologie und Kirche*, IX, 822-823.

loženja (čeprav je neredko v utemeljevanju takšnega ravnanja prevladovalo poudarjanje neumrljivosti duše in njena ogroženost, če bi odkupljenci še naprej ostali v poganskem ali protikrščanskem okolju) ter s tem misijonskemu delovanju v ožjem pomenu besede dajali širše in obče človeške vsebine.

Povzetek: Misijonska akcija N. Olivierija in njeni odmevi na Slovenskem

Akcija italijanskega duhovnika N. Olivierija (1792-1864) in njegovih sodelavcev (B. Verri, L. da Casoria, A. di S. Agnese) za osvobajanje črnskih otrok, ki je potekala med 1840 in 1865, je odmevala tudi v cerkvenih skupnostih na Slovenskem. Akcija je potekala istočasno, ko je v Afriki deloval slovenski misijonar Ignacij Knoblehar. N. Olivieri je večkrat obiskal slovenske kraje in v nekatere samostane izročil manjše število črnskih otrok, ki jih je pred tem odkupil. Med Slovenci je pridobil več sodelavcev, ki so podpirali njegovo delo in zbirali sredstva za odkupe. Slovenska javnost je bila o njegovem delu obveščena s pomočjo cerkvenega tiska in raznih prireditev. Misijonske novice so krepile pripravljenost za podpiranje različnih pobud s tega področja in slovenski prostor informirale o problemih suženjstva, trgovine s sužnji in prizadevanjih za njeno odpravo.

Ključne besede: Niccolo Olivieri (1792-1864), Luka Jeran (1818-1896), misijoni, suženjstvo

Summary: Bogdan Kolar, N. Olivieri's Missionary Action and Its Echoes in Slovenia

The action of the Italian priest N. Olivieri (1792-1864) and his collaborators (B. Verri, L. da Casoria, A. di S. Agnese) to deliver negro children from slavery, which took place between the years 1840 and 1865, was well received in church communities in Slovenia. The action coincided with the activity of the Slovenian missionary Ignacij Knoblehar in Africa. N. Olivieri visited places in Slovenia several times and handed over a few negro children, whose freedom he had previously bought, to some monasteries. Among Slovenians he acquired several collaborators, who supported his work and collected ransom money. Slovenian public was informed about his work by means of church publications and fund-raising events. Missionary news strengthened the readiness to support different missionary initiatives and brought information about slavery, slave trade and endeavours to abolish slavery.

Key words: Niccolo Olivieri (1792-1864), Luka Jeran (1818-1896), missions, slavery.